

Türkiye’de Sağlık Okuryazarlığı Alanında Yürütülen Tezlerin Bibliyometrik Analizi (2011-2022)

A Bibliometric Analysis of Theses on Health Literacy in Turkey (2011-2022)

Furkan ALP,¹ Mustafa METE²

ÖZ

Sağlık okuryazarlığı kavramı, bireyin sağlık ile ilgili bir konu hakkında belirli bir metni okuyabilmesi, yorumlayabilmesi ve karar verme aşamasında bilgi düzeyini kullanabilmesi açısından oldukça önemli bir kavram haline gelmiştir. Bu çalışma ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Başkanlığı Tez Merkezi’nde sağlık okuryazarlığı konusu ile ilgili yayımlanmış olan tezlerin belirlenen parametreler ile bibliyometrik olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma evrenini 2011-2022 yılları arasında yayımlanan 178 yüksek lisans ve doktora tezi oluşturmaktadır. İncelemeye alınan tezler; tür, yıl, yayın dili, yazarların cinsiyeti, yazarların lisans durumu, danışman ünvanı, çalışmanın gerçekleştirildiği il, üniversite, enstitü, anabilim dalı, araştırma yöntemi, veri toplama yöntemi, sayfa aralığı ve kullanılan anahtar kelimeler gibi bibliyometrik parametrelere göre değerlendirilmiştir. Bu çalışma, ulusal düzeyde sağlık okuryazarlığı kavramı ile ilgili literatürde önemli bir boşluğu dolduracaktır ve sağlık okuryazarlığı konusunda ileride çalışma yapacak araştırmacılara ön bilgi sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometrik Analiz, Lisansüstü Tezler, Sağlık Okuryazarlığı.

ABSTRACT

The concept of health literacy has become a very important concept in terms of an individual's ability to read and interpret a specific text on a health-related topic and to use his/her level of knowledge in decision-making. In this study, it was aimed to examine bibliometrically the theses published on the subject of health literacy in the Council of Higher Education (YÖK) Presidency Thesis Center with the determined parameters. The study population consists of 178 master's and doctoral theses published between 2011 and 2022. The theses were evaluated based on bibliometric parameters such as type, year, language of publication, gender of authors, undergraduate status of authors, advisor title, province, university, institute, department, research method, data collection method, page range, and keywords. This study will fill an important gap in the literature on the concept of health literacy at the national level and provide researchers who will conduct future studies on health literacy with preliminary information.

Keywords: Bibliometric Analysis, Graduate Theses, Health Literacy.

Giriş

21. yüzyılda bilgi toplumları sağlık hakkında karar verme ve uygulama noktasında büyük ikilemler ile karşı karşıyadır. Bu sebeple bireyler yaşadığı coğrafya içerisinde yaşam stillerini seçerken ve ailevi durumları ile ilgili çözüm bulma noktasında sorun yaşamaktadırlar (1). Bireylerin sağlık konusunda yetersiz bilgiye sahip olmaları hem kendilerini hem de yaşadıkları çevreyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir (2).

Bu noktada sağlık okuryazarlığının istenilen düzeyde olmaması, bireylerin sağlık durumları ile ilgili yanlış kararlar alabilmesine, doğru bilgiye ulaşamamasına, sunulan hizmetlerden yeterince faydalanamamasına ve hastalık yönetimi ile ilgili çeşitli sorunlar yaşamasına neden olmaktadır (3). Günümüzde sağlık okuryazarlığı kavramı önemi artan ve birçok boyutu içinde barındıran bir kavramdır. Bunun en önemli nedeni;

Geliş Tarihi/Received:09.01.2023 **Kabul Tarihi/Accepted:**24.04.2023 **Çevrimiçi Yayın Tarihi/Available Online**

Date:30.10.2023 **DOI:** 10.57224/jhpr.1231645

¹İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, ORCID: 0000-0001-6007-1212, mail: furkan.alp@medeniyet.edu.tr

²İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, ORCID: 0000-0002-1332-7905, mail: mustafamete@aydin.edu.tr

Sorumlu yazar/Correspondence: Furkan Alp

Cite this article as: Alp F, Mete M. A Bibliometric Analysis of Theses on Health Literacy in Turkey. J Health Pro Res 2023;5(3): 178-188

genel olarak çoğu eğitim sisteminin insanların sağlıklarını geliştirmek için ihtiyaç duydukları tüm önemli bilgilere ulaşmalarını, anlamalarını, değerlendirmelerini ve uygulamalarını sağlamada yetersiz oluşudur (4).

Sağlık okuryazarlığı kavramı literatürde ilk kez 1970'li yıllarda ortaya çıkmış olup kavram olarak 1974 yılında sağlık eğitimi konferansında kullanılmıştır (5). Sağlık okuryazarlığı gerekli sosyal, kişisel ve bilişsel beceriler ile ilgili olarak bireylerin okuma, sorun çözme, karar verme ve doğru bilgiyi arama noktasında türeyen önemli bir kavramdır (5). Bireylerin kendi sağlık durumunu başarılı bir şekilde yönetmesi ve karar vermesi açısından sağlık okuryazarlığı esastır. Sağlık bilgilerini kavrayabilmek, yorumlayabilmek, hastalık yönetimini yapabilmek ve sağlık durumu ile ilgili kararları alabilmek için bir dizi bilgi ve beceriler gerekmektedir (6). Tanım olarak sağlık okuryazarlığı; bireylerin sağlık durumları ile ilgili bilinçli seçimler yapması ve bu noktada sağlık risklerini azaltarak yaşam kalitelerini artırmak için sağlık ile ilgili bilgi ve kavramları anlamaya, değerlendirmeye ve uygulamaya yönelik sahip oldukları bilgi, beceri ve yetkinlikler düzeyidir (7). Diğer bir tanıma göre sağlık okuryazarlığı, bireylerin sağlık bilgilerini okuma, anlama ve uygun sağlık kararları vermek için bilgilerini kullanma yeteneğidir (8).

Sağlık okuryazarlığı; bireylerin doğru bilgiye ulaşma becerilerini, sahip olduğu becerilerini davranışa dönüştürmesini ve sağlık hizmetleri ile ilgili yazıları doğru okuma ve anlama düzeyini geliştirir (9). Kaynakların doğru ve uygun bir şekilde kullanılmasını, bireyin kendi sağlığı ve toplum sağlığının üzerinde daha yetkin olabilmesini sağlar (3). Sağlık okuryazarlığı sadece bireyler üzerinde değil aynı zamanda toplum sağlığı açısından da önemli bir konudur. Kullanılan ilacın hangi dozda ve ne sıklıkta alınması gerektiği, tahlil sonuçlarının ne anlama geldiği, bazı alışkanlıkların getirdiği risklerin bilincinde olmak gibi birçok durum sağlık okuryazarlığı ile yakından ilişkilidir (10). Yeterli sağlık okuryazarlık düzeyine sahip bireyler sağlık bilgi düzeyi yüksek, sağlık hizmetlerinden oldukça etkin faydalanabilen, yaşam kalitesi yükselen ve sağlık hizmetlerine yönelik maliyetleri azaltabilen bireyler olarak tanımlanırken yetersiz sağlık okuryazarlığına sahip bireyler; hastalanma riskleri diğer bireylere göre daha yüksek, tedavi olma açısından daha düşük bilgi

sahibi olan, hastaneye yatma sıklığı daha yüksek olan ve sağlık hizmetleri maliyetlerinin yükselmesine neden olan bireylerdir (11).

Bireylerin sağlık okuryazarlığının yetersiz olması ayrıca sağlık hizmetlerinin kullanımında önemli bir engel oluşturduğu görülmektedir (12). Bireylerin yetersiz sağlık okuryazarlığına sahip olması bireylerin sağlığı üzerinde olumsuz anlamda büyük bir tahribata yol açacak şekilde etkisinin bulunduğu dair kanıtların arttığı literatürde belirtilmiştir (4,13). Bu duruma koruyucu sağlık hizmetlerinin kullanımının yetersiz olması, bireylerin sağlık durumu ile ilgili bilgi düzeylerinin düşük olması, hastalık yönetiminin kötü olması, tıbbi açıdan talimatlara uyulmaması, bireyin sağlık durumu ile ilgili gereken zamanda tedbir almaması, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve sıklıkla yapılması gereken doktor kontrollerinin düşük olması, öz bakım yetersizliği ve sağlık giderlerindeki yaşanan artışlar örnek verilebilir (14).

Türkiye genelinde sağlık okuryazarlığı ile ilgili çalışmaların sayısı son yıllarda artmıştır ancak sağlık okuryazarlığı kapsamında bibliyometrik analiz yöntemi ile irdelenen çalışma sayısının kısıtlı olduğu kanısına varılmıştır. Bu çalışma sağlık okuryazarlığı ile ilgili yapılacak olan çalışmalara yön vermesi açısından önemlidir.

Yöntem

Bu çalışmada Yükseköğretim Tez Merkezi (YÖK) veri tabanında sağlık okuryazarlığı alanında yayımlanmış lisansüstü tez çalışmaları incelenmiştir. Yükseköğretim Tez Merkezi (YÖK) veri tabanı içerisinde yer alan ve 2011 yılından 2022 yılına kadar yayımlanan tüm tez çalışmaları değerlendirme aracı olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmaya 178 tez çalışması konu olmuştur. Çalışmaya konu olan 178 tez çalışmasının 150'si yüksek lisans ve 28'i doktora tez çalışması olarak belirlenmiştir. Çalışma içerisinde tez çalışmalarını incelemek için aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır;

1. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan yüksek lisans ve doktora tez sayısı kaçtır?
2. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı nedir?
3. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin yayın diline göre dağılımı nedir?
4. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin yazarların cinsiyetlerine göre dağılımı nedir?

5. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin yazarların lisans durumlarına göre dağılımı nedir?
6. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin danışman unvanlarına göre dağılımı nedir?
7. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin gerçekleştirildiği illere göre dağılımı nedir?
8. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı nedir?
9. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin enstitüye göre dağılımı nedir?
10. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin anabilim dalına göre dağılımı nedir?
11. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin araştırma yöntemine göre dağılımı nedir?
12. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin veri toplama yöntemine göre dağılımı nedir?
13. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin sayfa aralığına göre dağılımı nedir?
14. Sağlık okuryazarlığı alanında yazılan lisansüstü tezlerin en çok kullanılan anahtar kelimelere göre dağılımı nedir?

Çalışma kapsamında katılımcıların verilerinin

toplanacağı herhangi bir yöntemin olmaması sebebiyle çalışma için etik kurul onayı alınmamıştır. Çalışma ile ilgili sorulara yanıt bulmak açısından belirlenen parametreler SPSS 26.0 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışma sonuçları ile elde edilen bulgular sağlık okuryazarlığı ile ilgili genel çerçeveyi ortaya koyarak literatürde yer alan çalışmalar ile ilgili özet bilgi sunacaktır.

Bulgular

Sağlık okuryazarlığı ile ilgili 2011-2022 yılları arasında toplam 178 teze ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında 178 tezin tamamı incelenerek çalışmanın geneline ait veriler tablolar aracılığıyla aktarılmıştır. Çalışma bulguları kapsamında ilk olarak Ulusal Tez Merkezi içerisinde sağlık okuryazarlığı kapsamındaki lisansüstü tezlerin dağılımı Tablo 1’de gösterilen biçimde belirlenmiş ve lisansüstü tezler içerisinde 150 çalışmanın yüksek lisans (84,27), 28 çalışmanın doktora tezinden (15,73) oluştuğu tespit edilmiştir. Yüksek lisans ve doktora tezleri kapsamlı olarak incelendiğinde yüksek lisans tezlerine konu olan çalışmaların; bireylerin sağlık okuryazarlığı düzeyinin incelendiği, öğrencilerin sağlık okuryazarlığı düzeylerinin COVID-19 ile incelendiği, hastaların sağlık okuryazarlığı düzeylerinin belirli parametreler ile incelendiği ve sağlık okuryazarlığı ile ilgili ölçek geliştirme çalışmalarının yapıldığı görülmektedir.

Tablo 1. Yüksek Lisans ve Doktora Tez Sayısı

Tez Türü	N	%
Yüksek Lisans	150	84.27
Doktora	28	15.73
Toplam	178	100

Tablo 2. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	N	%
2011	3	1.69
2012	1	0.56
2013	0	0
2014	3	1.69
2015	4	2.25
2016	6	3.37
2017	11	6.18
2018	19	10.67
2019	40	22.47
2020	26	14.61
2021	40	22.47
2022	25	14.04
Toplam	178	100

Tablo 3. Lisansüstü Tezlerin Yayın Diline Göre Dağılımı

Dil	N	%
Türkçe	174	97.75
İngilizce	4	2.25
Toplam	178	100

Tezlerin yıllara göre kronolojik dağılımında 2019 ve sonrası öne çıkan yıllar olmuştur (Tablo 2). Bu verilerden hareketle 2019 yılı itibariyle sağlık okuryazarlığı ile ilgili çalışmaların arttığından söz edilebilir. Genel olarak son yıllarda sağlık okuryazarlığı ile ilgili çalışmalar artmıştır. Sağlık okuryazarlığı ile ilgili yüksek

lisans ve doktora tezinin yazılmadığı tek tarih 2013 yılı olarak görülmektedir. Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin yayın diline göre dağılımına bakıldığında 174 adet tezin Türkçe (97,75) ve 4 adet tezin İngilizce (2,25) olarak yazıldığı görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 4. Tez Yazarlarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	136	76.4
Erkek	42	23.6
Toplam	178	100

Tablo 5. Tez Yazarlarının Lisans Durumlarına Göre Dağılımları

Anabilim Dalı	N	%
Hemşirelik	80	44.94
Sağlık Yönetimi	45	25.28
Halk Sağlığı	32	17.98
Yeni Medya ve Gazetecilik	5	2.81
Fen ve Matematik Alanları Eğitimi	4	2.25
İşletme	3	1.69
Beslenme ve Diyetetik	3	1.69
Ebelik	3	1.69
Sosyal Hizmet	1	0.56
Çocuk Gelişimi	1	0.56
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	1	0.56
Toplam	178	100

Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin yazarlarının cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında 136 adet tezin Kadın yazarlar tarafından yazıldığı (76,4) ve 42 adet tezin Erkek (23,6) yazarlar tarafından yazıldığı görülmektedir (Tablo 4). Bu verilerden hareketle sağlık okuryazarlığı konusuna kadın yazarların daha çok ilgi gösterdiği görülmektedir.

Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin yazarlarının lisans durumlarına göre dağılımı incelendiğinde 80 çalışma Hemşirelik Anabilim dalında (44,94) gerçekleştirilmiştir (Tablo 5). İkinci sırada 45 çalışma ile Sağlık Yönetimi Anabilim dalı (25,28) yer almaktadır. Üçüncü sırada ise 32 çalışma ile Halk Sağlığı Anabilim Dalı (17,98) yer almaktadır.

Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin danışman unvanlarına göre dağılımına bakıldığında 60 çalışmanın Prof. Dr. (33,71) tarafından yürütüldüğü, 63 çalışmanın Doç. Dr. (35,39) tarafından yürütüldüğü ve 55 çalışmanın Dr. Öğr. Üyesi (30,9) tarafından yürütüldüğü görülmektedir (Tablo 6).

Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin araştırmalarının yapıldığı illere göre dağılımı Tablo 7'de verilmiştir. İller içerisinde en fazla lisansüstü tez çalışmasının gerçekleştirildiği il 41 çalışma ile İstanbul (23,03) olarak belirlenmiştir. İkinci sırada 33 çalışma ile Ankara (18,54), üçüncü sırada 16 çalışma ile İzmir (8,99) olarak belirlenmiştir.

Tablo 6. Lisansüstü Tezlerin Danışman Unvanlarına Göre Dağılımı

Ünvan Adı	N	%
Prof. Dr.	60	33.71
Doç. Dr.	63	35.39
Dr. Öğr. Üyesi	55	30.9
Toplam	178	100

Tablo 7. Lisansüstü Tezlerin Gerçekleştirildiği İllere Göre Dağılımı

İl	N	%
İstanbul	41	23.03
Ankara	33	18.54
İzmir	16	8.99
Erzurum	10	5.62
Konya	9	5.06
Malatya	5	2.81
Çorum	5	2.81
Aydın	4	2.25
Sivas	4	2.25
Yozgat	3	1.69
Isparta	3	1.69
Manisa	3	1.69
Kayseri	3	1.69
Eskişehir	3	1.69
Düzce	3	1.69
Gaziantep	3	1.69
Kırklareli	2	1.12
Bursa	2	1.12
Trabzon	2	1.12
Karabük	2	1.12
Sakarya	2	1.12
Şanlıurfa	2	1.12
Kahramanmaraş	2	1.12
Kırıkkale	1	0.56
Samsun	1	0.56
Tokat	1	0.56
Antalya	1	0.56
Sinop	1	0.56
Denizli	1	0.56
Balıkesir	1	0.56
Karaman	1	0.56
Çorum	1	0.56
Burdur	1	0.56
Elâzığ	1	0.56
Diyarbakır	1	0.56
Kırşehir	1	0.56
Gümüşhane	1	0.56
Edirne	1	0.56
Kastamonu	1	0.56
Toplam	178	100

Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin hazırlandığı üniversitelerin türlerine göre dağılımı Tablo 8’de verilmiştir. Üniversiteler içerisinde en fazla lisansüstü tez çalışılan üniversitelere bakıldığında ilk sırada 12 çalışma ile Hacettepe Üniversitesi (6,74), ikinci sırada 10 çalışma ile Ankara Üniversitesi (5,62), üçüncü sırada ise 9’ar çalışma ile Gazi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi (5,06) yer almaktadır. Türkiye üniversiteler arası yayın sıralamasına bakıldığında Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi ilk üç sırada yer almaktadır (15). Türkiye genelinde en çok yayın yapan üniversitelerde sağlık okuryazarlığı ile ilgili çalışmaların fazla olmasının nedeni ise yazarların danışman hocalarının sağlık okuryazarlığı konusunu farklı konu ve yöntemler ile analiz etmesi örnek olarak gösterilebilir.

Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin enstitüye göre dağılımı Tablo 9’da verilmiştir. Lisansüstü tezlerin enstitüye göre dağılımına bakıldığında 134 çalışma Sağlık Bilimleri Enstitüsü (75,28) tarafından yayımlanmıştır. 23 çalışma ile Sosyal Bilimler Enstitüsü (12,92) ikinci sırada yer almaktadır. 13 çalışma ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (7,3) üçüncü sırada yer almaktadır.

Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin anabilim dalına göre dağılımı Tablo 10’da verilmiştir. Lisansüstü tezlerin anabilim dalına göre dağılımı incelendiğinde 79 çalışma Hemşirelik Anabilim dalında (44,38) gerçekleştirilmiştir. İkinci sırada 36 çalışma ile Sağlık Yönetimi Anabilim dalı (20,22) yer almaktadır. Üçüncü sırada ise 32 çalışma ile Halk Sağlığı Anabilim Dalı (17,98) yer almaktadır.

Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin araştırma yöntemine göre dağılımına bakıldığında 172 adet tez çalışmasının nicel araştırma yöntemi (96,63) ve 6 adet tez çalışmasının ise nitel araştırma yöntemi (3,37) ile çalışıldığı belirlenmiştir (Tablo 11).

Tablo 8. Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite Adı	N	%
Hacettepe Üniversitesi	12	6.74
Ankara Üniversitesi	10	5.62
Gazi Üniversitesi	9	5.06
Marmara Üniversitesi	9	5.06
Atatürk Üniversitesi	9	5.06
Ege Üniversitesi	8	4.49
İstanbul Medipol Üniversitesi	5	2.81
Üsküdar Üniversitesi	5	2.81
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	5	2.81
Necmettin Erbakan Üniversitesi	5	2.81
Yozgat Bozok Üniversitesi	5	2.81
Hitit Üniversitesi	5	2.81
Selçuk Üniversitesi	5	2.81
İnönü Üniversitesi	4	2.25
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	4	2.25
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	4	2.25
İstanbul Üniversitesi	4	2.25
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	3	1.69
Erciyes Üniversitesi	3	1.69
Sağlık Bilimleri Üniversitesi	3	1.69
Başkent Üniversitesi	3	1.69
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	3	1.69
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	3	1.69
Dokuz Eylül Üniversitesi	3	1.69
Düzce Üniversitesi	3	1.69
İstanbul Okan Üniversitesi	3	1.69
İstanbul Gelişim Üniversitesi	2	1.12
Karadeniz Teknik Üniversitesi	2	1.12
Süleyman Demirel Üniversitesi	2	1.12
Bursa Uludağ Üniversitesi	2	1.12
İstanbul Aydın Üniversitesi	2	1.12
Fırat Üniversitesi	2	1.12
Hasan Kalyoncu Üniversitesi	2	1.12
Karabük Üniversitesi	2	1.12
Harran Üniversitesi	2	1.12
Gaziantep Üniversitesi	2	1.12
Balıkesir Üniversitesi	2	1.12
Kırklareli Üniversitesi	2	1.12
Beykent Üniversitesi	2	1.12
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	1	0.56
Gümüşhane Üniversitesi	1	0.56
Sanko Üniversitesi	1	0.56
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	1	0.56
Akdeniz Üniversitesi	1	0.56
Maltepe Üniversitesi	1	0.56
Pamukkale Üniversitesi	1	0.56
Biruni Üniversitesi	1	0.56
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1	0.56
Şifa Üniversitesi	1	0.56
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1	0.56
Ufuk Üniversitesi	1	0.56
Bezm-i Alem Vakıf Üniversitesi	1	0.56
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	1	0.56
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	1	0.56
Sakarya Üniversitesi	1	0.56
Trakya Üniversitesi	1	0.56
Toplam	178	100

Tablo 9. Lisansüstü Tezlerin Enstitüye Göre Dağılımı

Enstitü Adı	N	%
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	134	75.28
Sosyal Bilimleri Enstitüsü	23	12.92
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	13	7.3
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	5	2.81
İşletme Enstitüsü	1	0.56
Tıp Fakültesi	1	0.56
Fen Bilimleri Enstitüsü	1	0.56
Toplam	178	100

Tablo 10. Lisansüstü Tezlerin Anabilim Dalına Göre Dağılımı

Anabilim Dalı	N	%
Hemşirelik	79	44.38
Sağlık Yönetimi	36	20.22
Halk Sağlığı	32	17.98
İşletme	6	3.37
Fen ve Matematik Alanları Eğitimi	4	2.25
Yeni Medya ve Gazetecilik	4	2.25
Beslenme ve Diyetetik	3	1.69
Ebelik	3	1.69
Sağlık Turizmi	1	0.56
Sosyal Hizmet	1	0.56
Çocuk Gelişimi	1	0.56
İktisat	1	0.56
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	1	0.56
Yaşlı Sağlığı	1	0.56
Halkla İlişkiler ve Tanıtım	1	0.56
Reklamcılık	1	0.56
Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi	1	0.56
Sağlık Hizmetleri İletişim	1	0.56
Kardiyopulmoner Fizyoterapi	1	0.56
Toplam	178	100

Tablo 11. Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı

Araştırma Yöntemi	N	%
Nitel	172	96.63
Nitel	6	3.37
Toplam	178	100

Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin veri toplama yöntemine göre dağılımına bakıldığında 171 adet tezin anket yöntemi (96,07), 3 adet tezin doküman incelemesi

(1,69), 3 adet tezin görüşme (1,69) ve 1 adet tezin vaka-kontrol yöntemi (0,56) ile çalışıldığı belirlenmiştir (Tablo 12).

Tablo 12. Lisansüstü Tezlerin Veri Toplama Yöntemine Göre Dağılımı

Veri Toplama Yöntemi	N	%
Anket	171	96.07
Doküman İncelemesi	3	1.69
Görüşme	3	1.69
Vaka Kontrol	1	0.56
Toplam	178	100

Veri toplama yöntemi olarak anket çalışması haricinde yapılan 7 adet çalışma içerik açısından incelendiğinde doküman incelemesi yöntemi ile yapılan çalışmalar bireylerin sağlık okuryazarlık durumları ve etkileyen faktörler ilgili hastanelerin verileri üzerinden incelenen çalışmalardır. Görüşme yöntemi ile yapılan çalışmalar hastalar, sağlık çalışanları ve sağlık yöneticileri görüşlerini almaya yönelik yapılan çalışmalardır. Vaka kontrol yöntemi ile yapılan çalışma ise diyabetli olan ve olmayan hemodiyaliz hastalarının sağlık okuryazarlığı ve yaşam kalitelerinin değerlendirilmesine yönelik yapılan bir çalışmadır. Diyabet tanılı ve tanılı olmayan hemodiyaliz hastalarında sağlık okuryazarlığı

ve yaşam kaliteleri arasındaki ilişkinin Türkiye'de ilk defa araştırıldığı bu çalışmada, sağlık okuryazarlığının bazı yaşam kalitesi parametrelerini etkilediği bulunmuştur.

Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin sayfa aralığına göre dağılımına bakıldığında 77 tez çalışmasının 50-100 sayfa aralığında yazıldığı, 70 tez çalışmasının 101-150 sayfa aralığında yazıldığı, 16 tez çalışmasının 151-200 sayfa aralığında yazıldığı, 11 tez çalışmasının 201-300 sayfa aralığında yazıldığı, 2 tez çalışmasının 301-400 sayfa aralığında yazıldığı ve 2 tez çalışmasının 501-600 sayfa aralığında yazıldığı görülmektedir (Tablo 13).

Tablo 13. Lisansüstü Tezlerin Sayfa Aralığına Göre Dağılımı

Sayfa Sayısı	N	%
50-100	77	43.26
101-150	70	39.33
151-200	16	8.99
201-300	11	6.18
301-400	2	1.12
401-500	0	0
501-600	2	1.12
Toplam	178	100

Tablo 14. Lisansüstü Tezlerin En Çok Kullanılan Anahtar Kelimelere Göre Dağılımı

En Çok Kullanılan Anahtar Kelime	N	%
Sağlık Okuryazarlığı Düzeyi	53	29.78
Yaşam Kalitesi	16	8.99
E- Sağlık Okuryazarlığı	14	7.87
Diyabet	10	5.62
Sağlık Eğitimi	8	4.49
Beslenme	8	4.49
Hipertansiyon	6	3.37
Akılci İlaç Kullanımı	5	2.81
Öz-yeterlilik	5	2.81
Annelerde Sağlık Okuryazarlığı	4	2.25
Kalp Yetmezliği	4	2.25
Geçerlik ve Güvenirlik	3	1.69
Meme Kanseri	3	1.69
Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı	3	1.69
Hasta Güvenliği	2	1.12
Sağlık Algısı	2	1.12
Sağlık İletişimi	2	1.12
Sağlık Davranışı	2	1.12
Kurumsal Sağlık Okuryazarlığı	2	1.12
Sosyal Medya	2	1.12
Ebeveynlerin Sağlık Okuryazarlığı	2	1.12
Sağlık İnancı	2	1.12
Sigara İçme Davranışı	2	1.12
Kolorektal Kanseri	1	0.56
Prostat Kanseri	1	0.56
Ruh Sağlığı Okuryazarlığı	1	0.56
Öz-etkililik	1	0.56

Tablo 14.(devam) Lisansüstü Tezlerin En Çok Kullanılan Anahtar Kelimelere Göre Dağılımı

Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	1	0.56
Göz Sağlığı Okuryazarlığı	1	0.56
Fiziksel Performans	1	0.56
Kanser Kaderciliği	1	0.56
Sağlık Haberciliği	1	0.56
COVID-19	1	0.56
Hekim-Hasta İletişimi	1	0.56
Sağlık Harcamaları	1	0.56
Stratejik İletişim	1	0.56
Astım	1	0.56
Okul Sağlığı	1	0.56
Finansal Okuryazarlık	1	0.56
Siberkondri	1	0.56
İşlevsel Sağlık Okuryazarlığı	1	0.56
Toplam	178	100

Sağlık okuryazarlığı ile ilgili lisansüstü tezlerin genelinde en çok kullanılan anahtar kelimelerin dağılımı sırasıyla; sağlık okuryazarlığı düzeyi, yaşam kalitesi, e-sağlık okuryazarlığı, diyabet, sağlık eğitimi, beslenme, hipertansiyon, akılcı ilaç kullanımı, öz-yeterlilik, annelerde sağlık okuryazarlığı, kalp yetmezliği, geçerlik ve güvenirlilik, meme kanseri, kronik obstrüktif akciğer hastalığı, hasta güvenliği, sağlık algısı, sağlık iletişimi, sağlık davranışı, kurumsal sağlık okuryazarlığı, sosyal medya, ebeveynlerin sağlık okuryazarlığı, sağlık inancı, sigara içme davranışı, kolorektal kanser, prostat kanseri, ruh sağlığı okuryazarlığı, öz-etkililik, fizik tedavi ve rehabilitasyon, göz sağlığı okuryazarlığı, fiziksel performans, kanser kaderciliği, sağlık haberciliği, COVID-19, hekim-hasta iletişimi, sağlık harcamaları, stratejik iletişim, astım, okul sağlığı, finansal okuryazarlık, siberkondri ve işlevsel sağlık okuryazarlığı olarak belirlenmiştir (Tablo 14).

Sonuç

Bu çalışmada Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi internet sitesi üzerinden ulaşılan sağlık okuryazarlığı konseptini konu alan 178 lisansüstü teze yer verilmiştir. Yayımlanan lisansüstü tezler; tür, yıl, yayın dili, yazarların cinsiyeti, danışman ünvanı, çalışmanın gerçekleştirildiği il, üniversite, enstitü, ana bilim dalı, araştırma yöntemi, veri toplama yöntemi, sayfa aralığı ve kullanılan anahtar kelimeler gibi çeşitli parametreler kullanılarak bibliyometrik analizleri yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda konu ile ilişkin tarama yapıldığında sağlık okuryazarlığı konseptini konu alan lisansüstü tezlerin çoğunlukla yüksek lisans tezleri

olduğu ve doktora düzeyinde yapılan çalışmaların sınırlı kaldığı görülmektedir.

Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında sağlık okuryazarlığı konusu ile ilgili çalışmaların günümüze kadar en çok yüksek lisans düzeyinde yapıldığı tespit edilmiştir. Genel anlamda 2019 yılı itibariyle sağlık okuryazarlığı ile ilgili çalışmaların arttığı ve son yıllarda sağlık okuryazarlığı ile ilgili çalışmaların hız kazandığı söylenebilir. Sağlık okuryazarlığı ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezinin yazılmadığı tek tarih 2013 yılı olarak görülmektedir. Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin yayın diline göre tez çalışmalarının genel çoğunlukta Türkçe olarak yazıldığı, yazarlarının cinsiyetlerine göre sağlık okuryazarlığı konusuna kadın yazarların daha çok ilgi gösterdiği görülmektedir. Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin danışman unvanlarına göre 60 çalışmanın Prof. Dr. tarafından yürütüldüğü, 63 çalışmanın Doç. Dr. tarafından yürütüldüğü ve 55 çalışmanın Dr. Öğr. Üyesi tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Bu açıdan sağlık okuryazarlığı konusu ile ilgili tez çalışmalarını ele alan ve yürütülmesine yardımcı olan danışman hocaların unvanlarının kayda değer bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin araştırmalarının yapıldığı illere göre en fazla lisansüstü tez çalışmasının gerçekleştirildiği il İstanbul olarak belirlenmiş olup Ankara ve İzmir tez çalışmalarının yoğun olarak gerçekleştirildiği diğer iller olarak görülmektedir. Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin hazırlandığı üniversitelerin türlere göre en fazla Hacettepe Üniversitesi, daha sonrasında Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve

Atatürk Üniversitesi gelmektedir. Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin enstitüye göre dağılımında çalışmaların en fazla Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde yayımlandığı tespit edilmiştir. Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin anabilim dalına göre dağılımında en fazla çalışmanın Hemşirelik Anabilim Dalında yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca Sağlık Yönetimi ve Halk Sağlığı Anabilim Dalında çalışmaların yapıldığı tespit edilmiştir. Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin araştırma yöntemine göre büyük çoğunlukta nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı; veri toplama yöntemine göre büyük çoğunlukta anket yönteminin kullanıldığı tespit edilmiştir. Sağlık okuryazarlığını konu alan lisansüstü tezlerin sayfa aralığına göre büyük çoğunlukta 77 tez çalışmasının 50-100 sayfa aralığında yazıldığı ve 70 tez çalışmasının 101-150 sayfa aralığında yazıldığı tespit edilmiştir. Sağlık okuryazarlığı ile ilgili lisansüstü tezlerin genelinde en çok kullanılan anahtar kelimelerin dağılımına göre ise; ilk üç sırada sağlık okuryazarlığı düzeyi, yaşam kalitesi, e- sağlık okuryazarlığı bulunmaktadır. İlişkilendirilen diğer çalışmalara bakıldığında göz sağlığı okuryazarlığı, ruh sağlığı okuryazarlığı, siberkondri ve COVID-19 gibi literatürde yer alan yeni konuların sağlık okuryazarlığı ile ilişkilendirilmesi bu çalışma ile tespit edilen önemli ayrıntılardan biridir.

Bu çalışmanın değerlendirmesi yapılırken birçok unsuru göz önünde bulundurması ve özellikle sağlık okuryazarlığı ile ilgili yazılan ilk tezden günümüze kadar tüm tezleri kapsayacak şekilde oluşturulması nedeniyle literatür için oldukça önemli bir boşluğu dolduracağı ve gelecek çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Ayrıca sağlık okuryazarlığı ile ilgili bilgilerin çeşitli parametreler aracılığıyla ortaya konuluyor olması, ileride yapılacak olan araştırmaları net sonuçlara ulaştıracağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- [1] Güven, D. Y., Bulut, H., & Öztürk, S. (2018). Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlığı Düzeylerinin İncelenmesi/Examining the Health Literacy Levels of Health Sciences Faculty Students. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(2), 400-409.
- [2] Çetinel, Ö. (2021). *Sağlık çalışanlarının sağlık okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi: Bir özel hastane zinciri örneği* (Master's thesis,

İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

- [3] Nielson-Bohlman, L., Panzer, A. M., Hamlin, B., & Kindig, D. A. (2004). *Health Literacy: A Prescription to End Confusion* Washington, DC: Institute of Medicine.
- [4] Kickbusch, I., Pelikan, J. M., Apfel, F., & Tsouros, A. D. (2015). Sağlık Okuryazarlığı Sağlam Kanıtlar, Çeviri: Sağlıklı Kentler Birliği.
- [5] Mancuso, J. M. (2009). Assessment and measurement of health literacy: an integrative review of the literature. *Nursing & health sciences*, 11(1), 77-89.
- [6] Çatı, K., Karagöz, Y., Yalman, F., & Öcel, Y. (2018). Sağlık okuryazarlığının hasta memnuniyeti üzerine etkisi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(1), 67-88.
- [7] Zarcadoolas, C., Pleasant, A., & Greer, D. S. (2005). Understanding health literacy: an expanded model. *Health promotion international*, 20(2), 195-203.
- [8] Schwartzberg, J. G., Cowett, A., VanGeest, J., & Wolf, M. S. (2007). Communication techniques for patients with low health literacy: a survey of physicians, nurses, and pharmacists. *American journal of health behavior*, 31(1), S96-S104.
- [9] Güner, A. E., Şahin, E., Peksu, S., Şengül, K. S., & Güngör, M. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin Sağlık Okuryazarlık Düzeylerini Belirleme, Bilgi, Tutum, Davranış Değişikliği ve Eğitim İhtiyacını Saptama Çalışması. *Turkey Health Literacy Journal*, 1(1), 58-76.
- [10] Deniz, S. (2020). Bireylerin e-sağlık okuryazarlığı ve siberkondri düzeylerinin incelenmesi. *İnsan ve İnsan*, 7(24), 84-96.
- [11] Kanj, M., & Mitic, W. (2009). Consultants to the Eastern Mediterranean Region. In *World Health Organization. Health Literacy and Health Promotion Definitions, Concepts and Examples in the Eastern Mediterranean Region Individual Empowerment Conference Working Document* (Vol. 16, pp. 1-46).
- [12] Uğurlu, Z., & Akgün, H. S. (2019). Sağlık kurumlarına başvuran hastaların sağlık okuryazarlığının ve kullanılan eğitim materyallerinin sağlık okuryazarlığına uygunluğunun değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(1), 96-106.

[13] Safeer, R. S., & Keenan, J. (2005). Health literacy: the gap between physicians and patients. *American family physician*, 72(3), 463-468.

[14] Uçkaç, K. (2022). Kanser Taramalarında Sağlık Okuryazarlığı ve Sağlık Hizmetleri. *Turkey Health Literacy Journal*, 3(2), 96-101.

[15] Damar, M., Özdağoğlu, G., & Özveri, O. (2020). Bilimsel üretkenlik bağlamında dünya sıralama sistemleri ve Türkiye'deki üniversitelerin mevcut durumu. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 107-123.